

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
IRODALOM- ÉS KULTÚRATUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA
KLASSZIKUS MAGYAR IRODALOM ÉS KULTÚRA PROGRAM

Századvégi modern líra *A Hétben*
Az 1890-es évek költészete periodikatudományi megközelítésben

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

SZERZŐ: Márton-Simon Anna

TÉMAVEZETŐK:

Prof. Dr. Hansági (Kulcsár-Szabó) Ágnes DSc, tanszékvezető egyetemi tanár

Prof. Dr. T. Szabó Levente, habilitált egyetemi tanár

SZEGED

2026

Tartalom

Célkitűzések, az értekezés felépítése	3
Módszertan, elméleti megközelítés	6
Következtetések, eredmények	11
Tézisfüzethez használt szakirodalom bibliográfiája	12
A doktori képzés ideje alatt írt publikációk (2021–2025)	14

Célkitűzések, az értekezés felépítése

Az értekezés *A Hét* című irodalmi, társadalmi és politikai hetilappal foglalkozik, amelyet Kiss József szerkesztett, s amely az irodalomtörténeti konszenzus szerint meghatározó szerepet töltött be az 1890-es évek magyar irodalmi nyilvánosságának alakulástörténetében.¹ Az elemzés elsősorban a lapban publikált lírával foglalkozik, pontosabban *A Hét* szerkesztői gyakorlatának, esztétikai elvárásainak, modernségképzetének és költészeti ideáljának a megértésére törekszik. Az értekezés átgondolandó és felülvizsgálatra érdemes kiindulópontnak tekinti azokat az értelmezéseket, amelyek *A Hetet* a modernség „bölcsőjeként”, „előfutaraként” vagy a 20. század eleji „esztétikai forradalom” elindítójaként prezentálják.² *A Hét* szerkesztősége által hirdetett és képviselt ízlésvilág ugyanis lényegesen eltér a 20. század elejének irodalmi folyóirataihoz, elsősorban a *Nyugathoz* kötött modernségtől. Ennek a differenciának a megértése révén nem pusztán *A Hét* szemléletét, de az 1890-es évek néhány korábban alig vizsgált poétikai törekvését is új megvilágításba helyezhetjük.

Az elemzés célja, hogy a periodikatudomány belátásaira alapozva, vagyis az időszaki sajtó működésmódját szem előtt tartva értelmezze a századvégi magyar lírát. Arra töreksem továbbá, hogy *A Héthez* kapcsolódó értelmezések konstruktív voltának kidomborításával újragondolhatóvá tegyem az általánosan elfogadott, tudományos konszenzussá, „ténnyé” vált értelmezéseket, amelyek alapjaiban meghatározzák nemcsak *A Hét*, de általában a századvégi irodalom interpretációs lehetőségeit.

Az értekezést módszertani és elméleti kérdéseket tárgyaló fejezet nyitja, amelyben körvonalazom a „századvég” és a „modern” általam használt értelmezői kategóriáit, illetve tisztázom azokat a periodikatudományos elméleti és metodológiai kereteket, amelyek kijelölik és megszabják a disszertáció perspektíváját és kérdésfelvetését. A *Századvégi* –

¹ Nagyhatású például: NÉMETH G. Béla, *Türelmetlen és késlekedő félszázad: A romantika után* (Budapest: Szépirodalmi, 1971), különösen 248–259; KOMLÓS Aladár, „A nagyváros költői”, in *A magyar irodalom története 1849-től 1905-ig*, szerk. SÖTÉR István, 4:659–665, *A magyar irodalom története*, 6 köt. (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1978), 660; DIÓSZEGI András, „Irodalmunk a kiegyezés létrejötté és válsága idején (1867–1905): Az irodalmi élet”, in *A magyar irodalom története 1849–1905*, szerk. KIRÁLY István, PÁNDI Pál, és SÖTÉR István, 206–215 (Budapest: Gondolat Kiadó, 1963), 211. Sajtótörténeti kutatások közül kiemelendő: DERSI Tamás, *Századvégi üzenet: Sajtótörténeti tanulmányok* (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1973); KOSÁRY Domokos és NÉMETH G. Béla, szerk., *A magyar sajtó története II/2. 1867–1892*, *A magyar sajtó története* 2. főszerk. SZABOLCSI Miklós (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1985), 505, 513–515.

² Pl. LENGYEL András, „„Minden forradalom elfeledi megindítóit»: Ignó és *A Hét* alapozó közös másfél évtizedéről”, in LENGYEL András, *Irodalom és modernizáció – kollíziós szerkezetben*, 139–160 (Szeged: Quintus Kiadó, 2017); ANGYALOSI Gergely, „A magyar irodalmi modernség kezdetei: *A Hét* első évtizede”, in ANGYALOSI, *A minta fordul egyet: Esszék, tanulmányok, kritikák*, 11–24 (Budapest: Kijárat Kiadó, 2009); SCHEIN Gábor, „Az irodalmi modernizáció pillanatfelvétele a Nyugat megindulásakor”, in SCHEIN Gábor, *Traditio – folytatás és árulás*, 22–40 (Pozsony: Kalligram, 2008).

modern – líra A Hétben című bevezetőt követően két, szorosan összefüggő kérdéssel foglalkozom. Egyrészt a lapban közölt lírai verseket a szerkesztőség esztétikai elveinek kontextusában értelmezem, vagyis Kiss József szerkesztői üzeneteinek ítéletével párbeszédben olvasom. Másrészt *A Hét*hez kötődő – gyakran a sajtódiskurzusban gyökerező – értelmezői panelek működését és öröklődését elemzem. Az első nagyegységet nyitó alfejezetben (2.1.) Kiss József tanári-mentori szerepkörét vizsgálom. A „Heti posta” rovat anonim beszélőjét a beszédpozíció és a hangnem alapján a főszerkesztővel azonosítom.³ A szerkesztői üzenetek olyan nyílt levelekként működnek, amelyek túlmutatnak a redakció adminisztratív kérdésein. Az üzenetek egyértelmű célja a tehetséggondozás, az új költői generáció esztétikai nevelése, felkarolása és az „új irány” kijelölése. A „Heti posta” elutasító vagy támogató megjegyzései alapján kirajzolódik a szerkesztői munka és a szelekció során érvényesített értékrend és értelmezői szempontrendszer. A lap hasábjain olvasható verseket ezeknek a megjegyzéseknek a viszonylatában értelmezem.

Az elemzés kijelöli azokat a szempontokat, fogalmakat és értékeket, amelyek mentén „modernként” értelmezhetjük *A Hét* költészeti ideálját. A „Heti posta” rovat üzeneteiben gyakran visszatérő fogalmak – a *bensőségesség, hangulat, hatás és közvetlenség* – sajátos rendszert alkotnak. A második (2.2.) alfejezetben ezek közül a leghatásosabbnak, a *hangulat* esztétikai kategóriájának a századvégen artikulálódó variációját vizsgálom. Ezáltal nemcsak az válik egyértelművé, milyen lírai verseket tekintett *A Hét* közölhetőnek és modernnek, de az is, miért éppen a periodikákban jöhetett létre ez a költészeti ideál. A „Heti posta” rovat elemzése láthatóvá teszi továbbá, hogy milyen irányzatokat, milyen poétikai tendenciákat utasított el a szerkesztőség. A harmadik (2.3.) alfejezetben a dekadenciától, különösen a dekadens lírától való elhatárolódás módját és lehetséges okait elemzem. A „dekadens” jelző vizsgálata azért is megkerülhetetlen olyan értekezés esetében, amely *A Hétben* közölt lírával foglalkozik, mert a hetilapot a kortársak és az utókor is rendszeresen dekadensnek minősítette, általában baudelaire-i, verlaine-i hatásokra hivatkozva.

Számos olyan értékelés kapcsolódik *A Hét*hez, amelyet a szerkesztőség vagy nyíltan visszautasított (mint a „dekadens” jelzőt), vagy sajátosan értett (mint a „városiasságot” vagy a „kozmozopolitizmust”). A disszertáció második nagy egysége, *A Hét*hez kapcsolódó képzetek (ki)alakulása és öröklődése című rész három alfejezetből áll, amelyek fordított kronológiát követve mutatnak rá, hogy azok a nagy hatású értelmezői panelek, amelyek a mai napig meghatározzák *A Hétben* közölt szépirodalom interpretációs lehetőségeit (ilyenek a

³ Hasonlóan mint ANGYALOSI, „A magyar irodalmi modernség...”, 15.

„nyugatos”, „kozmetopolita”, „városi”, „Akadémiaellenes”, „zsidó”, „dekadens”, „polgári” és „arisztokratikus”) valójában esetleges, folyamatosan változó, komplex jelentésképződések révén létrejött konstrukciók.

A 20. század első felében született értelmezésektől indulva (3.1.), majd *A Hét* önleírásait és a laphoz kapcsolódó hirdetésanyagot vizsgálva (3.2.) jutunk el a hetilap indulását megelőző időszakig. A zárófejezetben (3.3.) Kiss József költői imázsának alakulását követem végig, rámutatva, hogy *A Héthez* kötődő értelmezői panelek a főszerkesztőhöz kapcsolódva már a lapalapítás előtt is léteztek. Kiss József nevének és *A Hétnak* szoros összekapcsolódása eleve meghatározza, hogy miként lehet a lapot pozicionálni és értelmezni. Ennek hatása azokban az értelmezésekben is érzékelhető, amelyek a lap munkatársai közül Kiss József helyett Ignotusra, Ambrus Zoltánra, Kóbor Tamásra, Tóth Bélára stb. helyezik a hangsúlyt.⁴

Ugyan a főszerkesztő mindvégig az értekezés központi alakja, „főszereplője” marad, elemzésem alapjaiban konstruktivista szemléletű, így nemcsak *A Hét* kritikai szótárában központi szerepet játszó fogalmak képlékenységét tartom szem előtt, de azt is, hogy *A Hét* kontextusában a „Kiss József” névre is elsősorban értékeket és viszonyulásmódokat implikáló jelölőként kell tekintenünk. A disszertációban végső soron a „Kiss József” névhez kötődő költői világ, ízlés és szerkesztői-tanári szerep mentén rajzolódik ki, hogy mit tekinthetünk a magyar századvégén, különösen *A Hét* viszonylatában modern lírának; hogyan tudjuk ma értelmezni és elhelyezni ezt a modernséget; mindehhez mely minősítések konstruktív voltát kell figyelembe venni; és mit mutat meg, ha a századvég irodalmát úgy értelmezzük, mint a *sajtóban* és a *sajtó által* meghatározott modernizációs jelenséget.

⁴ Ennek leghatásosabb példája: SZERB Antal, *Magyar irodalomtörténet: Második, átdolgozott kiadás*, Budapest: Révai Kiadó, 1934., 431.

Módszertan, elméleti megközelítés

Az értekezés, ahogyan erre címe is utal, *A Hét*ben publikált lírai szövegekkel, a lap szerkesztőségének költészeti irányelveivel, poétikai reflexióival foglalkozik, valamint azzal, hogyan hat a századvégi líráról alkotott (máig érvényes) képzeinkre a lap önleírásaiban megfogalmazott művészeteszmény, hogyan épül be – jelöletlenül – néhány domináns sajtószólam az irodalomtörténeti emlékezetbe. A kutatás több diszciplína módszertanát hasznosítja, ám mindvégig szem előtt tartja a periodikák strukturális, mediális, materiális meghatározottságát, sajátos időkezelését. Vagyis a disszertáció egyszerre foglalkozik költészet-, kritika- és sajtótörténeti kérdésekkel, ám mindvégig (az alcímében is jelzett módon) a periodikakutatás belátásaira épít, hangsúlyosan konstruktivista megközelítést érvényesít.

Egyrészt azzal a kérdéssel foglalkozom, hogy mit tudunk meg a 19. század végének lírájáról, ha a sajtót, azon belül is *A Hetet* jelöljük ki kontextusként? Másrészt, miért érdemes éppen a lírára figyelni *A Hét* olvasása közben? Sean Latham provokatív kijelentéséből indulok ki, amely szerint „amit ma modernségnek hívunk, a folyóiratok oldalain jött létre.”⁵ Szem előtt tartom azt a periodikatudományos perspektívából evidenciának számító alapvetést, hogy a sajtó nem „tükrözi”, vagy „leképezi” saját korának kultúráját, hanem alakítja azt.⁶ A sajtót – a folyóiratokat, havi-, heti- és napilapokat – olvasva nyilvánvaló, hogy textus és kontextus, szépirodalom és annak textuális környezete szétszalazhatatlan jelölőrendszereket, ideológiai vagy diskurzív alakzatokat formálnak.⁷ Lathamra alapozva azt mondhatjuk, hogy a magyar irodalmi modernséget többek között *A Hét* hozta létre. Pontosabban: *A Hét* létrehozott egy sajátos, a 19. század utolsó évtizedében artikulálódó modernséget.

Török Zsuzsa két alapvető, megfontolandó tézist fogalmaz meg az angolszász paradigmával kapcsolatban: „a periodika-kutatás bizonyos értelemben, illetve részben irodalomtörténet is”⁸; illetve „a periodika-kutatás nem (csak) a hagyományos sajtótörténet nagy narratíváját kívánja más szempontok alapján újraírni. Kutatási témái (a periodika átfogó szempontján belül) és metodológiai önmaga számára is frusztrálóan sokfélék,

⁵ Sean LATHAM, „The Mess and Muddle of Modernism: The Modernist Journals Project and Modern Periodical Studies”, *Tulsa Studies in Women's Literature* 30, 2. sz. (2011): 407.

⁶ Lyn PYKETT, „Reading the Periodical Press: Text and Context”, *Victorian Periodicals Review* 22, 3. sz. (1989): 102–103.

⁷ Uo., 2–4.

⁸ TÖRÖK Zsuzsa, „Periodika-tudomány, periodika-kutatás: Az angolszász paradigma”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 126, 2. sz. (2022): 221–245, 224.

diszciplináris fragmentáltságából adódó többfelé ágazó résznarratívákkal.”⁹ A periodika *időszaki* kiadványt jelent, „a periodika átfogó szempontját” tehát az időszaki nyomtatott kultúra strukturális és temporális sajátosságai határozzák meg. Ahogyan Margaret Beetham fogalmaz, „minden periodika időt jelöl és idő által jelölt.”¹⁰ A periodika stabil, vagy lassan változó *struktúra*, amely minden lapszám esetében új és aktuális referenciájú szövegkomplexumként olvasható.

Sean Latham és Robert Scholes nagyhatású programadó cikkében¹¹ olyan új diszciplína létrejöttét vizionálta, amely a sajtóban nem új forrásokat lát, de a meglévő paradigmák kibillentésének lehetőségét is: leszámolást a könyv, a „műegészként” elképzelt szöveg, az autonómként vizionált szerző és a piactól függetlenül működő irodalom uralkodó képzeiteivel; lehetőséget korábban láthatatlan ágensek figyelembevételére: szerkesztőkre, szedőkre, nyomdászokra, alkalmi szövegezőkre, „dilettáns” és professzionális sajtómunkásokra, az általuk végzett kollaboratív munkára és közöttük létesült bonyolult, kapcsolathálókra.

A „könyvészeti kódot”¹² és a sajtó hálózatos működését szem előtt tartva az értekezés Linda K. Hughes javaslatát követi, aki a digitalizáció által kínált olvasási stratégiáknak ellenálló, „oldalazó” [sideways] olvasást javasol: szekvenciális és nem adathalász befogadást; szöveghelyek egymásra mutató referenciáinak, időbeliségének, diskurzív kontextusának figyelembevételét.¹³ A sok esetben „anyagtalanként”, pusztán „nyelvészeti kóddal” rendelkező textusként kezelt verssel, vagy esetleg verseskötetekkel foglalkozó líratörténet szemszögéből a „könyvészeti kód” vagy a „periodika-kód”¹⁴ felértékelése újszerű szempontokat hoz mozgásba. Megengedi, hogy a szöveget és kommentárt (verset és kritikát) egyazon textuális térben képzeljük el, a szerkesztői üzenet, versközlés és a bírálat

⁹ Uo.

¹⁰ Margaret BEETHAM, „Time: Periodicals and the Time of the Now”, *Victorian Periodicals Review* 48, 3. sz. (2015): 323–42, 323.

¹¹ Sean LATHAM és Robert SCHOLEs, „The Rise of Periodical Studies”, *PMLA* 121, 2. sz. (2006): 517–531.

¹² Vö. Jerome J. MCGANN, *The Textual Condition*, Princeton Studies in Culture/Power/History (Princeton: Princeton University Press, 1991); Jerome J. MCGANN, „Szövegek és szövegiségek”, ford. DANYI Gábor, in *Metafilológia I. Szöveg–variáns–kommentár*, szerk. DÉRI Balázs, KELEMEN Pál, KRUPP József és TAMÁS Ábel, *Filológia* 2 (Ráció Kiadó, 2011), 47–61; Jerome J. MCGANN, „Szövegek társadalmivá tétele”, ford. DANYI Gábor, in *Metafilológia I...*, 62–80; George BORNSTEIN, „Hogyan olvassuk a könyvoldalt? Modernizmus és a szöveg materialitása”, ford. VINCE Máté, in *Metafilológia I...*, 81–117.

¹³ Linda K. HUGHES, „SIDEWAYS!: Navigating the Material(ity) of Print Culture”, *Victorian Periodicals Review* 47, 1. sz. (2014): 1–30.

¹⁴ Peter BROOKER és Andrew THACKER, szerk., *Britain and Ireland 1880–1955*, The Oxford Critical and Cultural History of Modernist Magazines I. (Oxford: Oxford University Press, 2009), 5–8 és Matthew PHILPOTTS, „Defining the Thick Journal: Periodical Codes and Common Habitus”, *Journal of Victorian Culture Online* (2013), seeps.princeton.edu/wp-content/uploads/sites/243/2015/03/mla2013_philpotts.pdf Hozzáférés: 2026.02.05.

így ugyanazon diskurzus részeként mutatkozik meg. A periodikatudományos nézőpont látni engedi, hogy a versek gyakran nem fejlődéstörténetként kirajzolódó életművek logikáját követve különböznek egymástól, hanem annak függvényében, mely lap számára íródtak (vagy mely lap publikálta őket). A második kérdés – miért éppen a lírára figyeljünk *A Hét* szöveganyagából – már kevésbé evidens a periodikakutatói perspektívából. A 19. században (részint hegeli alapon) a költészetet a művészeti „hierarchia” csúcsán, anyagtalannak képelték el, ugyanakkor a verset a legkifinomultabb és legnagyobb presztízsű irodalmi formaként látták. Az autonómiára törekvő művészet törekvései a sajtóban publikált lírai versek esetében látszanak a legvilágosabban, hiszen így a piachoz fűződő kapcsolatukat explicitté tevő lapok mediális kontextusában látjuk azokat.

A vizsgált időszak a 19. század utolsó évtizede. Az 1880–1920 között született szépirodalmi életműveket a századforduló korszakképzetére alapozva szokás értelmezni.¹⁵ A „századforduló” korszakolását alkalmazó értelmezésekben *A Hét* mellékes szerepet kap, az 1910-es évekbeli esztétikai fordulat, különösen a *Nyugat* előzményének tűnik: a lap kapcsán kizárólag az bír értékkel, ami előre mutat, ami előkészületeként vagy első nyomként értelmezhető. Vagyis ez a korszakolás nem teszi lehetővé, hogy *A Hetet* a kutatás fókuszába helyezzük, hogy a kérdésfelvetés magára *A Hét* szövegvilágára és szerkesztői gyakorlatára irányulhasson. Ennek a módszertani problémának a kiküszöbölésére használok a disszertációban következetesen a „századvég” korszakfogalmát a „századforduló” helyett.

Ha „századvégként” írjuk le az 1890-es évtizedet, azzal a 19. századhoz való tartozását, az azzal való folytonosságot és nem az attól való elkülönbözödést hangsúlyozzuk. A „végpontot” modellezzük vele, vagyis az implikált apokaliptikus szemléletet az interpretáció termékeny részeként kezeljük, így a századvég korszakképzete segíti a korabeli dekadens esztétika és világnézet megértését. Nem utolsó sorban pedig olyan fogalmat használunk, amely a 19. század végi magyar korszaktudat és alkotói önértelmezés szempontjából is kulcsfontosságú volt. A „századvég” és a „fin-de-siècle” korszakkategóriáinak összekapcsolása lehetővé teszi, hogy az értekezés komparatistikai módszerekkel éljen, világirodalmi keretek között mozogjon.¹⁶ Az értekezés választott tárgya önmagában megköveteli a világirodalmi fókusz, *A Hét* ugyanis hangsúlyosan figyelt a

¹⁵ KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, „A korszak retorikája: A korszak és a századforduló mint értelmezési stratégia”, *LITERATURA* 22, 2. sz. (1996): [127]–143.

¹⁶ Vö. Michael SALER, „Introduction”, in *The Fin-de-Siècle World*, szerk. Michael SALER, 1–8, The Routledge Worlds (London: Routledge, 2015).

nyugat-európai kulturális és irodalmi változásokra, ezekhez képest értelmezte saját pozícióját.

A *Hét* korszaktudatának leírására mégsem a „fin-de-siècle” fogalmát, hanem annak magyar megfelelőjét, a „századvéget” választottam. Sajátosan magyar korszaktudatról van szó, hiszen a magyar nyilvánosságban, és a magyar nyelvű sajtódiskurzusban az 1890-es évek nemcsak a 19. század végeként, hanem a magyar nép első évezredének végeként is artikulálódik. A millenniumi ünnepek, a hozzájuk kötődő önértelmező és önleíró gesztusok jellemzően cezúraként kezelik az 1896-os évet. A *század vége* (fin-de-siècle), a *világ vége* (fin-du-Monde) és a *millennium vége* így sajátos konstellációt alkotnak az 1890-es években.

Alapvető elméleti- és módszertani probléma a címben szereplő „modernnek” mint a disszertáció egészében termékenyen és következetesen használható fogalomnak a körvonalazása is. A magyar irodalom megkésetttségéből kiinduló diskurzusok, amelyek a 20. századra szűkítik a „modern” fogalmát, hasonló okokból nem lehetnek produktívak *A Hét* értelmezése során, mint a „századforduló” reflexiós kategóriája. Jelen értekezésben *A Hetet* nem a készülő/kezdődő modernség első tüneteként értelmezem. A modernitást a régiséget leváltó makrokorszaknak tekintem,¹⁷ amelyet elsősorban a gazdasági-társadalmi berendezkedés átalakulása választja el a régiségtől; a modernitás eszerint nem más, mint a kapitalista világ gazdasági berendezkedés kiépülésének korszaka. A benne végbemenő gazdasági, társadalmi és kulturális változások pedig modernizációs folyamatoknak tekinthetők.

A disszertációban használt modernségfogalmat részint Marshall Berman *All That is Solid Melts into Air* [*Minden, ami szilárd léggé válik*] című könyvére alapozom.¹⁸ Berman szemlélete lehetővé teszi, hogy a modernizációs folyamatok mindegyikét egyazon változás részeként, egymás viszonylatában lássuk, hiszen a modernitás értelmezői hagyományában elkülönült fogalmakat – a materiális körülmények, gazdasági és politikai változások leírására használt „modernization” [*modernizáció*], illetve az immateriális, kulturális, tapasztalati és művészeti jelenségekhez kötött „modernism” [*modernség*] – közötti szakadékot igyekszik felszámolni, megőrizve azok egyértelmű különállóságát.¹⁹ A kettő kölcsönhatását, elválaszthatatlanságát különösen fontosnak tartom olyan értekezés esetében, amely

¹⁷ HITES Sándor, „Magyar irodalom a 19. században: Az új magyar irodalomtörténeti kézikönyv 19. századi kötetének szinopszisa”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 69, 5. sz. (2015): 651–692.

¹⁸ Marshall BERMAN, *All That is Solid Melts into Air* (Penguin Books, 1988), [5].

¹⁹ Uo., 89., 131.

kifejezetten a sajtóra, mediális, materiális, kulturális kontextusokra figyelve foglalkozik modern irodalommal. A 19. század Berman szerint forduló- és középpont a modernitás történetében. Olyan korszakról van szó, amelyben az emberek még emlékezhetnek, milyen volt az anyagi és szellemi értelemben is premodern lét, s így egyszerre két világhoz tartozónak – sehová sem tartozónak – láthatják magukat.²⁰ A modernizáció tapasztalata (amely a modern művészetet is létrehozta) nem más, mint annak a tudatosítása, hogy lehetetlen problémamentes viszonyt létesíteni a múlttal, s nem hozható létre semmilyen új totalitás.

Berman értelmezése termékeny párbeszédbe hozható Matei Călinescu nagyhatású, *Five Faces of Modernity [A modernitás/modernség öt arca]* című könyvének²¹ koncepciójával. Călinescu a modern művészetet a modernitás történeti korszakában kibontakozó, a modernizáció tapasztalatára adott válaszként értelmezi, s ezzel egyszerre mutat rá a jelenség történetiségére és változékonyságára. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a modernizáció a *kérdés*, amelyre a modern esztétikák *lehetséges válaszokat adnak*. Egymástól eltérő megoldási, megküzdési, kritikai és reflexiós stratégiák ezek, amelyeknek gyökerénél ugyanaz a probléma található: a modernizáció feszítő, kényelmetlen és ellentmondásos tapasztalata.

Călinescu érvelése szerint a 19. század első felében válik szét a modernitásban zajló modernizációs folyamatok lelkes igenlőjeként fellépő *korszerű, polgári modernség* és annak kritikája, a „másik modern”, amely beállítódása szerint választ modalitást és célképzetet: lehet forradalmi, anarchista, apokaliptikus, vagy akár arisztokratikus-eszképista.²² A *modernség* kategóriáját Călinescu alapozva olyan esztétikai jelenségek leírására használok, amelyek a modernizáció tapasztalatára adott kritikaként jöttek létre, a jelenre irányított figyelem és a változás szükségességének tudata alapján körvonalazódnak,²³ és sajátosan „modern nyelven” íródtak.

²⁰ Uo.

²¹ Matei CĂLINESCU, *Five Faces of Modernity* (Durham: Duke University Press, 1987). A könyv az 1977-es *Faces of Modernity* kibővített, átalakított változata. Az első könyv a dekadencia, avantgárd és giccs kategóriáival foglalkozott, a modernizmus és a posztmodern csak az 1987-es átdolgozásban vált az elemzés részévé. Vö. Matei CĂLINESCU, *Faces of Modernity: Avant-garde, Decadence, Kitsch* (Indiana: Indiana University Press, 1977).

²² CĂLINESCU, *Five Faces*..., 42.

²³ Uo., 45–49.

Következtetések, eredmények

A Hét költészeti ideáljának, modernségképzetének és ízlésvilágának periodikatudományos megközelítésű vizsgálata új támpontokat ad *A Hét*ben publikált és általában a 19. század végén íródott líra értelmezéséhez. Egy olyan korpuszba nyújt betekintést, amely korábban vagy egyáltalán nem volt a vizsgálat tárgya, vagy amelyet kizárólag a lapkontextusról leválasztva értelmeztek. Az értekezés továbbá új fénytörésben mutatja meg *A Hét* szerkesztői gyakorlatát és poétikáját. A kritikák helyett a szerkesztői üzenetekre fektetve a hangsúlyt nemcsak a lap ritkán olvasott, s még ritkábban elemzett rovatát helyezi előtérbe, de azt is megmutatja, hogyan jönnek létre a modern költészettel egyidőben és egyazon textuális térben annak értelmezői stratégiái is. A „Heti posta” elemzése egyszerre mutat rá Kiss József mentori-tanári szerepének működésére, irodalmi ízlésére és szerkesztői elveire, valamint arra, mely szempontok álltak a korabeli befogadók rendelkezésére annak eldöntéséhez, mi számított „jó”, „modern” és „kifinomult” versnek.

Az értekezés rámutat továbbá *A Hét*hez kapcsolódó értelmezői kategóriák konstruált voltára, ezáltal lehetővé teszi a tőlük való elmozdulást. A Kiss József személyéhez, költészetéhez, szerkesztői éthoszához, majd később magához a laphoz kötődő értékelések történetiségét és konstruált voltát feltáró elemzés rámutat, hogyan hordozzák *A Hét* szépirodalmi korpuszára vonatkozó ítéletek és értékelések a korábban evidensnek tűnő, később elhalványodó kontextusok diskurzív örökségét. Ezek feltárása révén az elemzés felszabadítja a századvégi líráról való gondolkodást a megszabott keretek közül és új válaszokat kínál a századvégi modernség megértéséhez.

Tézisfüzethez használt szakirodalom bibliográfiája

ANGYALOSI Gergely. „A magyar irodalmi modernség kezdetei: *A Hét* első évtizede”. In ANGYALOSI Gergely, *A minta fordul egyet: Esszék, tanulmányok, kritikák*, 11–24. Budapest: Kijárat Kiadó, 2009.

BEETHAM, Margaret. „Time: Periodicals and the Time of the Now”. *Victorian Periodicals Review* 48, 3. sz. (2015): 323–342.

BERMAN, Marshall. *All That is Solid Melts into Air*. Penguin Books, 1988.

BORNSTEIN, George. „Hogyan olvassuk a könyvoldalt? Modernizmus és a szöveg materialitása”. Fordította VINCE Máté. In *Metafilológia I. Szöveg–variáns–kommentár*, szerkesztette DÉRI Balázs, KELEMEN Pál, KRUPP József és TAMÁS Ábel, 81–117, Filológia 2. Budapest: Ráció Kiadó, 2011.

BROOKER, Peter és THACKER, Andrew szerk. *Britain and Ireland 1880–1955. The Oxford Critical and Cultural History of Modernist Magazines I*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

CĂLINESCU, Matei. *Five Faces of Modernity*. Durham: Duke University Press, 1987. CĂLINESCU, Matei. *Faces of Modernity: Avant-garde, Decadence, Kitsch*. Indiana: Indiana University Press, 1977.

DERSI Tamás. *Századvégi üzenet: Sajtótörténeti tanulmányok*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1973.

DIÓSZEGI András. „Irodalmunk a kiegyezés létrejötté és válsága idején (1867–1905): Az irodalmi élet”. In *A magyar irodalom története 1849–1905*, szerkesztette KIRÁLY István, PÁNDI Pál, és SÖTÉR István, 206–215. Budapest: Gondolat Kiadó, 1963.

HITES Sándor. „Magyar irodalom a 19. században: Az új magyar irodalomtörténeti kézikönyv 19. századi köteteinek szinopszisa”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 69, 5. sz. (2015): 651–692.

HUGHES, Linda K. „SIDEWAYS!: Navigating the Material(ity) of Print Culture”. *Victorian Periodicals Review* 47, 1. sz. (2014): 1–30.

KOMLÓS Aladár. „A nagyváros költői”. In *A magyar irodalom története 1849-től 1905-ig*, szerkesztette SÖTÉR István, 4:659–665. A magyar irodalom története, 6 köt. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1978.

KOSÁRY Domokos és NÉMETH G. Béla, szerk. *A magyar sajtó története II/2. 1867–1892. A magyar sajtó története 2. Főszerkesztő SZABOLCSI Miklós*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1985.

KULCSÁR-SZABÓ Zoltán. „A korszak retorikája: A korszak és a századforduló mint értelmezési stratégia”. *Literatura* 22, 2. sz. (1996): [127]–143.

LATHAM, Sean és SCHOLÉS, Robert. „The Rise of Periodical Studies”. *PMLA* 121, 2. sz. (2006): 517–531.

LATHAM, Sean. „The Mess and Muddle of Modernism: The Modernist Journals Project and Modern Periodical Studies”. *Tulsa Studies in Women's Literature* 30, 2. sz. (2011): 407–428.

LENGYEL András. „»Minden forradalom elfeledi megindítóit«: Ignó és *A Hét* alapozó közös másfél évtizedéről”. In LENGYEL András, *Irodalom és modernizáció – kollíziós szerkezetben*, 139–160. Szeged: Quintus Kiadó, 2017.

- MCGANN, Jerome J. „Szövegek és szövegiségek”. Fordította DANYI Gábor. In *Metafilológia I. Szöveg–variáns–kommentár*, szerkesztette DÉRI Balázs, KELEMEN Pál, KRUPP József és TAMÁS Ábel, 47–61. Filológia 2. Budapest: Ráció Kiadó, 2011.
- MCGANN, Jerome J. „Szövegek társadalmivá tétele”. Fordította DANYI Gábor. In *Metafilológia I. Szöveg–variáns–kommentár*, szerkesztette DÉRI Balázs, KELEMEN Pál, KRUPP József és TAMÁS Ábel, 62–80. Filológia 2. Budapest: Ráció Kiadó, 2011.
- MCGANN, Jerome J. *The Textual Condition*. Princeton Studies in Culture/Power/History. Princeton: Princeton University Press, 1991.
- NÉMETH G. Béla. *Türelmetlen és késlekedő félszázad: A romantika után*. Budapest: Szépirodalmi, 1971.
- PHILPOTTS, Matthew. „Defining the Thick Journal: Periodical Codes and Common Habitus”, *Journal of Victorian Culture Online* (2013), [seeeps.princeton.edu/wp-content/uploads/sites/243/2015/03/mla2013_philpotts.pdf](https://www.seeps.princeton.edu/wp-content/uploads/sites/243/2015/03/mla2013_philpotts.pdf) Hozzáférés: 2026.02.16.
- PYKETT, Lyn. „Reading the Periodical Press: Text and Context”. *Victorian Periodicals Review* 22, 3. sz. (1989): 102–103.
- SALER, Michael. „Introduction”. In *The Fin-de-Siècle World*, szerkesztette Michael SALER, 1–8. The Routledge Worlds. London: Routledge, 2015.
- SCHEIN Gábor. „Az irodalmi modernizáció pillanatfelvétele a Nyugat megindulásakor”. In SCHEIN Gábor, *Traditio – folytatás és árulás*, 22–40. Pozsony: Kalligram, 2008.
- SZERB Antal. *Magyar irodalomtörténet: Második, átdolgozott kiadás*. Budapest: Révai Kiadó, 1934.
- TÖRÖK Zsuzsa. „Periodika-tudomány, periodika-kutatás: Az angolszász paradigma”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 126, 2. sz. (2022): 221–245.

A doktori képzés ideje alatt írt publikációk (2021–2025)

MÁRTON-SIMON Anna. „Kiss József és az 1873-as krach prózapoétikája”. *Irodalomismeret* 33, 2. sz. (2022): 71–93.

MÁRTON-SIMON Anna. „Palotás Dezső és a harmadik »Fortyogás-nemzedék«”. In *A harmadik Forrás-nemzedék viszonyhálózatai*, szerkesztette BALÁZS Imre József, 109–116. Kolozsvár: Komp-Press, 2022.

MÁRTON-SIMON Anna. „*A Hét* verseinek modernsége: Mit árul el Kiss József szerkesztési gyakorlatáról és ars poétikájáról a »Heti posta« rovat?”. *Tempevölgy* 15, 2. sz. (2023): 27–57.

MÁRTON-SIMON Anna. „Hansági Ágnes és Mészáros Márton (szerk.): »Ha feltámadnak mind az álmok, ha fölkeresnek mind az árnyak –«: Egy életmű utóéletének első száz éve. Tanulmányok Ady Endre halálának századik évfordulójára”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 128, 2. sz. (2024): 256–260.

MÁRTON-SIMON Anna. „*A Hét* költészeti ideálja és a hangulat századvégi fogalma”. *Irodalomtörténet* 105, 2. sz. (2024): 131–162.

MÁRTON-SIMON Anna. „»Kiss József«: *A Hét* főszerkesztője és költőfejedeleme”. In *Szerzők, lapok – kiadók*, szerkesztette WIRÁGH András, 109–128. Budapest: Reciti Kiadó, 2024.

MÁRTON-SIMON Anna. „Dekadens költészet *A Hét* hasábjain és a »dekadens« jelző visszautasítása”. *Verso* 7, 2. sz. (2024): 43–73.

MÁRTON-SIMON Anna. „A válságba jutás történetei: A *Budapesti rejtelmek* és az 1873-as krach”. In *Elbeszélni a pénzt: Gazdasági reprezentációk a prózairodalomban*, szerkesztette HITES Sándor és SZABÓ-REZNEK Eszter, 55–74. Budapest: Reciti Kiadó, 2024.

MÁRTON-SIMON Anna. „Hansági Ágnes és Hermann Zoltán (szerk.): »...nekem is van egy hőstetem, amivel dicsekedni lehet«: Dráma, adaptáció és teatralitás a Jókai-jelenlétben”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 128, 6. sz. (2024): 791–795.

MÁRTON-SIMON Anna. „1889 – Elindul *A Hét* »Heti posta« rovata: Kiss József szerkesztő gyakorlata és költészetfelfogása”. In Hansági Ágnes és Szajbély Mihály, szerk. *Történetek az irodalom médiatörténetéből*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2025.